

Výzkumná otázka, výzkumné projekty – repetitorium kvalitativního výzkumu

PSY401 Metodologie psychologie

Co je kvalitativní výzkum?

**Zaměření na význam a jeho utváření
v přirozeném kontextu z perspektivy
participanta výzkumu**

Výzkumná otázka v kontextu výzkumného procesu

- **Smysl, účel, výzkumný problém**
- **Konceptuální kontext**
- **Výzkumné otázky**
- **Metody (účastníci, sběr informací, analýza a interpretace)**
- **Validita**

Výzkumný problém:

„Můj výzkum je o....“

- Nové téma
- Nová skupina
- Existující teorie nebyly u dané skupiny osob použity ve výkladu jevu
- Důsledek kvantitativních zjištění
- Jev se vyskytuje u malého počtu osob
- Klíčový reprezentant jevu

Výzkumná otázka a typ výzkumu

1. **Biografický výzkum** (*jedinec*)
2. **Fenomenologický výzkum** (*více jedinců sdílejících podobnou zkušenost*)
3. **Etnografická studie** (*příslušníci sdílející kulturu*)
4. **Případová studie** (*vymezený systém: proces, aktivita, událost, program, vícečetné studie*)
5. **Zakotvená teorie** (*více jedinců reagujících na jednání nebo participujících v procesech týkajících se centrálního jevu*)

Funkce otázky ve výzkumu

- Odhaluje význam lidské zkušenosti
- Odhaluje její kvalitativní aspekty
- Zahrnuje výzkumníkovo já a evokuje jeho osobní zájem a aktivní participaci na výzkumu
- Nehledá predikce nebo kauzální vztahy
- Vede k objasnění pomocí pozorných deskripcí, ilustrací, metafor, dialogu apod.

Výzkumná otázka: sebepoznávací výkon výzkumníka

- **Identifikace s fokusem otázky**, Dialog se sebou samým, Tacitní vědění, Intuice, Tvořivý vhled (indwelling), Fokusevání, Vnitřní rámec vnějšího odkazu
- Iniciální zapojení, Ponoření se, Inkubace, Illuminace, Explikace, Kreativní syntéza

Viz: Moustakas, C. (1990). Heuristic research. Sage

Výzkumná otázka: proces tvorby 1

1. Vytvořte seznam dílčích témat reprezentujících váš zájem- volné asociace, otázky, myšlenky, etc.
2. Uspořádejte témata
3. Odložte témata implikující kauzální vztahy a obsahující inherentní předpoklady
4. Promýšlejte zbývající témata dokud se nevynoří téma nebo otázka dominantní z hlediska vaší zvědavosti
5. Téma-otázku formulujte způsobem co nejsrozumitelnějším – co se chcete dozvědět
6. Formulovat 1 nebo 2 centrální otázky, ne více než 7 podotázek

Výzkumná otázka: proces tvorby 2

- Udržet otevřenost otázek
- Zaměřit se na jeden koncept nebo jev
- Užít slovesa relevantní výzkumné strategii:
 - ~~✗~~ Odhalovat (*zakotvená teorie*)
 - ~~✗~~ Hledat porozumění (*etnografie*)
 - ~~✗~~ Explorovat proces (*zakotvená teorie, případová studie*)
 - ~~✗~~ Popisovat zkušenost (*fenomenologie*)
 - ~~✗~~ Podávat zprávu o příbězích (*narativní výzkum*)

Výzkumná otázka: proces tvorby 3

- Užít nedirektivního jazyka
- Změna otázky v průběhu výzkumu
- Otázky s otevřeným koncem
- V otázkách zmínit participanty

Výzkumná otázka: výzkumná strategie

- Centrální otázka se vztahuje k výzkumné strategii:

a) Kritická etnografie – pracovní vodítka: *„Jaký je život matky s dítětem umírajícím na rakovinu?“*

b) Fenomenologie:

„Co pro matku znamená žít s dítětem, které umírá na rakovinu?“

c) Zakotvená teorie

„Jak péče matky, které umírá dítě na rakovinu, souvisí s jednáním dalších rodinných příslušníků?“

d) Narativní výzkum

„Jakou podobu má životní příběh matky, které umírá dítě na rakovinu?“

Obecné výzkumné heuristiky

- **Theory driven research:** na hypotéze založený výzkum potvrzující nebo vyvracející existující teorii
- **Data driven research:** zakotvená teorie
- **Explanation driven research:** využití existující teorie k výkladu nějakého jevu, užitečná v případových studiích

Výzkumné otázky a heuristiky

1. Je nějaká signifikantní výhoda pro klienta, když se použije nová metoda intervence ve srovnání s tradiční?
2. Jaké výhody jsou uváděny....?
3. Jak užitečná je ta či ona teorie v porozumění toho, proč někteří klienti reagují na nové intervence, zatímco druzí nikoli?
4. V jakém smyslu mohou být tyto intervence nazývány tradičními a novými?

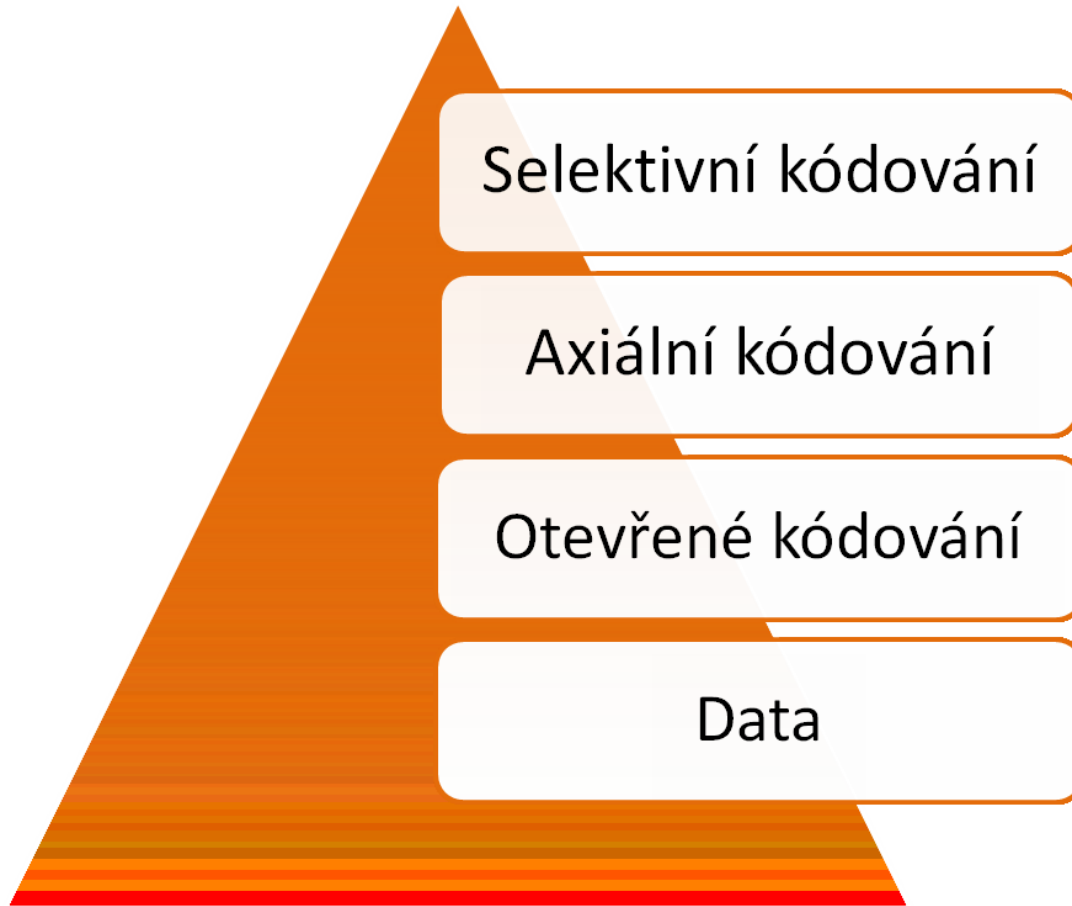
Typy analýz v kvalitativním výzkumu – rozvinuté postupy

- Zakotvená teorie
- Narativní analýza (narativně orientovaný výzkum – NOI)
- Diskurzivní analýza
- Foucaultovská diskurzivní analýza (FDA)
- Interpretační fenomenologická analýza (IPA)
- Konverzační analýza
- Kooperativní výzkum

Zakotvená teorie

- Systematický induktivní návod sběru, syntézy, analýzy a konceptualizace dat s cílem konstruovat teorii.

Zakotvená teorie- úrovně analýzy

Otevřené kódování

- **nalezení významových jednotek**
úseky textu nesoucí informaci
- **konceptualizace**
popisný charakter dat → pojmový charakter kódů
- **kategorizace**
seskupování pojmů do kategorií
- **dimenzionalizace**
rozvinutí kategorií pomocí jejich vlastností
(dimenzí)

Axiální kódování

- hledáme hypotetické vztahy mezi kategoriemi (a povahu těchto vztahů)
- ověřujeme tyto vztahy na datech
- dále rozvíjíme vlastnosti kategorií

Selektivní kódování

- vyložení kostry příběhu
- uvedení pomocných kategorií do vztahu k centrální kategorii
- kategorie jsou vzájemně vztahovány na dimenzionální úrovni
- vztahy jsou ověřovány podle dat (zakotvení)
- doplnění kategorií

Literatura k Zakotvené teorii

- Charmaz, K. (2006). Constructing Grounded Theory: A practical Guide Through Qualitative Analysis. Sage
- Bryant, A., Charmaz, K. (eds.), (2007). The SAGE Handbook of Grounded Theory. Sage
- Corbinová, J., Strauss, A. (1999). Základy kvalitativního výzkumu. Boskovice: Albert

Interpretační fenomenologická analýza (IPA)

- Detailní popis a hodnocení života – lifeworld – Umwelt – participanta, pokus o exploraci osobní „žité“ zkušenosti.
- „Double“ hermeneutika, dvoustupňový proces interpretace, insider perspektiva.
- *Participant se snaží dát význam své zkušenosti, zatímco výzkumník se snaží porozumět tomu, jak se participant snaží dát význam své zkušenosti“*

Smith, J.A., Osborn, M. (2004) Interpretative phenomenological analysis. In: J.A. Smith (ed.), *Qualitative Psychology*, Sage, 51-80.

Postup v IPA

1. opakované pročitání textu,
2. prvotní poznámky,
3. vynořování témat – klíčová slova,
4. počáteční seznam témat,
5. vytvoření seznamu nadřazených témat-
master list-utřídění

Smith, J.A., Flowers, P., Larkin, M. (2009). Interpretative Phenomenological Analysis. Theory, Method and Research.

Analýza konverzace

- Pokus dokumentovat a explikovat jak participant dospěl k porozumění jednání druhého během vzájemné interakce a jak konstruuje vlastní repliky s ohledem na předcházející.
- Viz např.: Drew, P. (2004). Conversation analysis. In: J.A. Smith (ed.), *Qualitative Psychology*, Sage, 132-158.

Obsahová analýza

- Mostem mezi statistickým formalismem a kvalitativní analýzou
- Redukuje komplexnost textu
- Rekonstruuje reprezentace do dvou hlavních dimenzí: sémantické a syntaktické

Obsahová analýza: výzkumné plány

- Deskriptivní
- Normativní
- Průřezové
- Longitudinální
- Na kulturu zaměřené
- Paralelní

Obsahová analýza: jednotky analýzy

- „Fyzické“
- Syntaktické
- Propoziční
- Tématické či sémantické

Obsahová analýza: kategorie a kódování

- Pilotáž, změny, trénink v kódování,
- Kódovací rámec: systematický způsob srovnávání
- OA interpretuje text ve světle kódovacího rámce

Obsahová analýza: kódovací rámec

- Podstata kategorie
- Typ kódu
- Organizující principy kódovacího rámce
- Proces kódování
- Trénink v kódování

Principy kódování

- Každá jednotka textu musí být kódována
- Kódy jsou exkluzivní
- Na sobě nezávislé
- Smíšené kategorie vyloučit
- Odvozeny z teorie – OA je teorií zatížená metoda

Obsahová analýza: zdroje

- Krippendorff, K. (1980). Content analysis: an introduction to its methodology. Sage.
- Základní info: viz Miovský (2006).

Různé typy kódování

- Saldana, J. (2009, 2013). The coding manual for qualitative researchers. Sage

Diskurzivní analýza

- **DISKURZ** je systém diferencí, který koherentním způsobem konstruuje, vytváří určitý objekt
- **METODA**: studium způsobů, jimiž je určitý jev zvýznamňován

Diskurzivní analýza ... sociální texty pouze nereflektují, nezrcadlí objekty, události a kategorie, které nezávisle existují v sociálním a přírodním světě, ale samy aktivně vytvářejí specifickou verzi těchto objektů, událostí a kategorií.

(Potter, Wetherell, 1987)

Diskurzivní analýza-východiska

- 57 variant diskurzivní analýzy
- Kritická lingvistika, sociální sémiotika – vztah mezi jazykem a politikou
- Teorie řečového jednání, etnometodologie, konverzační analýza – funkční či akční orientace diskurzu, tj.co lze zdokonalit, analýza detailů sociální interakce
- Poststrukturalismus – historické perspektivy

Diskurzivní analýza-východiska

- Diskurz per se- všechny formy „textů“, nikoli jako prostředek vstupu do jiné reality, ale obsah a organizace textů
- Jazyk jako konstruující a konstruovaný: diskurz vystavěn z preexistujících lingvistických zdrojů, důsledek: mnohost významů i v jednoduchém jevu. Konstrukce: svět konstrukcí, žádný přímý vstup
- Forma jednání: sociální praxe, jazyk není epifenomen, diskurz je užíván, interpretační kontext
- Rétorická organizace diskurzu – persuasivní rys

Analýza diskurzů

PDA: poststrukturalistická diskurzivní analýza:

- Významové systémy konstruující daný jev
- Pozice subjektu
- Implikace umístění v těchto pozicích
- Mocenské vztahy

Diskurzivní analýza – postup – opakování

Zdroj: Parker, I. (2002). Discourse analysis. In: Banister et al. Qualitative methods in psychology. A research guide. Buckingham: Open University Press.

Postup:

1. Přepis textu do psané podoby
2. Volné asociace na text
3. Systematické vymezení všech objektů (příp. pouze relevantních vzhledem k výzkumné otázce) vytvářených textem. Jako počátek je vhodné hledání podstatných jmen. Umožňuje „poskládat“ svět, který text při každé čtení evokuje.
4. Jak se se o těchto objektech mluví se stává předmětem analýzy (namísto „skutečných“ objektů). Jak je v textu definován „směr“, „dítě“, „rada“, apod.

Diskurzivní analýza - postup

4. Systematická identifikace subjektů (kategorie lidí), které se v textu objevují.
5. Vymezit, co každá osoba v rámci pravidel navozených textem může či nemůže říci. Slouží pro pozdější vymezení odlišných práv a povinností hovořit v rámci specifického diskurzu (diskurzivní pozice). Zahrnuje otázku: jaké jsou vztahy mezi osobami?
6. Popis odlišných verzí světa, které v textu koexistují, což je cesta k tomu, jaké odlišné způsoby řečového modu-vyjádření v textu fungují.
7. Jaká jsou v každém z těchto světů pravidla pro jednání s těmi, kdo se od daných verzí odchylují? Pomůcka: jak by imaginární autor/ka odpověděl/a těm, kdo s verzí nesouhlasí?

Diskurzivní analýza-postup

9. **Identifikace rozdílů** mezi jednotlivými způsoby řečového modu - vyjádření
10. **Identifikace shod** mezi jednotlivými způsoby řečového modu - vyjádření: vzájemné překrývání se verzí světa.
11. **Srovnání daného textu s jinými.** Jak je oslovováno jiné publikum v jiném kontextu? Uplatňují se zde stejné verze světa, tj. stejné způsoby řečového modu - vyjádření o něm?
12. **Volba terminologie** k pojmenování diskurzů.

Diskurzivní analýza-postup

13. Kdy, kde a jak se vymezené diskurzy rozvinuly?
14. Popis způsobu, jímž diskurzy konstruuji své verze jako reálné a nezpochybnitelné.
15. Jak vymezené diskurzy reprodukuji relevantní instituce a ideologie.
16. Jak vymezené diskurzy podvracejí relevantní instituce a ideologie.
17. Kdo je zvýhodněn a kdo znevýhodněn danými diskurzy?
18. Kdo bude chtít reprodukovat, potvrzovat dané diskurzy a kdo je bude chtít zpochybnit, diskreditovat?
19. S jakými dalšími diskurzy jsou diskurzy námi vymezené spjaty?
20. Jak tyto diskurzy společně podporují či narušují dominantní představy o budoucnosti a o možnostech změny.

Jak analyzovat diskurz?

Pokud hodláte provést diskurzivní analýzu nemůžete nechat stranou tuto monografii:

Zábrodská, K. (2009). *Variace na gender. Poststrukturalismus, diskurzivní analýza a genderová identita*. Praha: Academia

Narativní výzkum

- V rozhovoru je participantu výzkumu poskytnut prostor pro podrobné vyprávění o prožité zkušenosti.
- Osobní narativní interview a interview zaměřené na životní příběh.
- Každodenní narativity s „potížemi“, změnou, narušením epizod, krizemi.

Šest interpretačních perspektiv NOI

- **Syžet – Fabule**
- **Holistická – Obsahová**
- **Holistická – Formální**
- **Kategorická – Obsahová**
- **Kategorická – Formální**
- **Kritická narativní analýza**

Narativní analýza - holistický přístup

1. číst text opakovaně a bez specifického zaměření,
2. písemná podoba prvního dojmu,
3. výběr příběhu, který je možné sledovat od začátku do konce, významotvorné v textu se opakující téma,
4. vyznačit různá témata a číst je separátně a opakovaně,
5. sledovat výsledek různým způsobem: kdy se téma objevilo poprvé, které téma se jeví jako hlavní a které jako marginální, kontradiktorická témata, apod.

Vyprávění jako celek – viz. Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R. & Zilber, T. (1998)

Zakotvená narativní analýza

- Abstrakt každého příběhu
- Překvapivý a kontrastní případ: identif. Dva lineární příběhy – sladký život a hořký život
- Identifikace dalších významných případů
- Identifikovat zbývající příběhy
- Uspořádat příběhy do kategorií a pak detailně pojednat obsahy každé z nich

Příklady:

Ruth, J.E., Oberg, P. (1996). Ways of life, old age in a life history perspective. In: J.E. Birren, G.M. Kenyon, J.E. Ruth, J.J. Schroots, T. Svensson (eds.), *Aging and biography: exploration in adult development*. NY: Springer, 167-186).

Čermák, I. (2004). „*Genres of Life – Stories*“. In: D. Robinson, Ch. Horrocks, N. Kelly, B. Roberts (eds), *Narrative, Memory and Identity. Theoretical and methodological Issues*. Huddersfield: University of Huddersfield Press, 211-221.

Narativní analýza - zdroje

- Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R. & Zilber, T. (1998) Narrative Research: Reading, analysis and interpretation. London: Sage Publications.
- **Hiles, D., Čermák, I. (2008). Narrative psychology In, C. Willig, W. Stainton Rogers (eds.), The Sage Handbook of Qualitative Research in Psychology. Thousand Oaks, London: Sage, 147- 164.**
- Čermák, I. (2006). Narativně orientovaná analýza. In: M. Blatný (ed.), Metodologie psychologického výzkumu (Konsilience a rozmanitost). Praha: Academia, 85-109
- Murray, M. (2003). Narrative Psychology and Narrative Analysis. In, P.M. Camic, J.E. Rhodes, L.Yardley (eds.), Qualitative Research in Psychology. Washington, DC, APA, 85-112.
- **Čermák, I., Hiles, D., Chrz, V. (2007). Narativně orientovaný výzkum: interpretační perspektivy, . In: Řehan, V., Šucha, M. (Ed.), Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku VI, , Psychologica 37, Olomouc, Univerzita Palackého, s. 53-66.**
- Chrz, V. (2004). Výzkum jako narativní rekonstrukce. In Miovský, M., Čermák, I., Řehan, V. (eds.), Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku III. Sborník z konference (pp. 21-32). Olomouc: FF UP.

Základní prameny - výběr

- Creswell, J.W.: Research Design. Sage
- Miles, M.B., Huberman, A.M. Qualitative Data Analysis. Sage
- Patton, M.Q.: Qualitative evaluation and research methods. Sage
- Maxwell, J.A.: Qualitative Research Design. Sage
- Moustakas, C. (1990). Heuristic research. Sage
- Hiles, D. (2009). Critical Psychology Lecture Series